

Стаття 3 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

**ЗАГАЛЬНА ЗАБОРОНА
КАТУВАННЯ, НЕЛЮДСЬКОГО ЧИ
ТАКОГО, ЩО ПРИНИЖУЄ
ГІДНІСТЬ, ПОВОДЖЕННЯ АБО
ПОКАРАННЯ**

ЗАБОРОНА КАТУВАНЬ

Стаття 3 Європейської конвенції про захист прав людини
і основоположних свобод:

«Нікого не може бути піддано катуванню або
нелюдському чи такому, що принижує гідність,
поводженню або покаранню»

- Абсолютний характер права
- Негативне зобов'язання держави (обов'язок утримуватись від певних дій)
- Презумпція винуватості держави

МІНІМАЛЬНИЙ РІВЕНЬ ЖОРСТОКОСТІ

Перевірка межі дії статті 3:

ПРИНЦИП

«МІНІМАЛЬНОГО РІВНЯ ЖОРСТОКОСТІ»,
оцінка якого є відотною та залежить від обставин
конкретної справи

- тривалість поводження
- фізичні та психічні наслідки
- стать, вік і стан здоров'я потерпілого
- «Ірландія проти Сполученого Королівства» (1978)
- «Рамірез Санчез проти Франції» (2006)
- «Калашніков проти Росії» (2002)

ПРОПОРЦІЙНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ СИЛИ ПІД ЧАС ЗАТРИМАННЯ

Слід враховувати:

- 1. Характер та перебіг дій по затриманню: чи планувалася операція по затриманню заздалегідь або ж необхідність затримання виникла внаслідок затримання особи на місці вчинення злочину або відразу після його скоєння, або ж у ході операції, яка набула несподіваного розвитку.
- 2.Співвідношення кількості поліцейських та затриманих осіб з урахуванням фізичної форми поліцейських затриманих.
- 3.Поведінку затримуваної особи: чи чинила вона супротив шляхом спроби завдання ударів, чи спроби застосування зброї.
- 4. Підстави для затримання.

РОЗМЕЖУВАННЯ ФОРМ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ

- **Катування:** нелюдське поведження, метою якого є одержати інформацію чи зізнання або ж здійснити покарання.
- **Нелюдське поведження або покарання:** таке поведження, яке навмисно спричинює тяжке розумове чи фізичне страждання, що за даних обставин є невинуватим.
- **Таке, що принижує гідність, поведження або покарання:** поведження, яке грубо принижує особу перед іншими або примушує її діяти всупереч власній волі чи власним переконанням. Приниження гідності характеризується почуттям страху, пригніченості чи безпорадності, які здатні образити та збентежити особу, і можливо зламати її фізичний та моральний опір

КАТУВАННЯ

Стаття 1 Конвенції ООН проти катувань 1984 року:

«Для цілей цієї Конвенції термін "катування" означає будь-яку дію, якою будь-якій особі навмисне заподіюються сильний біль або страждання, фізичне чи моральне, щоб отримати від неї або від третьої особи відомості чи визнання, покарати її за дії, які вчинила вона або третя особа чи у вчиненні яких вона підозрюється, а також залякати чи примусити її або третю особу, чи з будь-якої причини, що ґрунтується на дискримінації будь-якого виду, коли такий біль або страждання заподіюються державними посадовими особами чи іншими особами, які виступають як офіційні, чи з їх підбурювання, чи з їх відома, чи за їх мовчазної згоди. В цей термін не включаються біль або страждання, що виникли внаслідок лише законних санкцій, невіддільні від цих санкцій чи спричиняються ними випадково».

КАТУВАННЯ

3 основних елементи, що характеризують катування:

- Заподіяння сильного фізичного болю чи душевного страждання (інтенсивність фізичного чи психічного насильства);
- Умисне (з наміром) заподіяння болю;
- Переслідування, як правило, конкретної мети – отримання зізнання, свідчень, покарання чи залякування або будь-яка причина, яка ґрунтується на дискримінації

НЕЛЮДСЬКЕ ЧИ ТАКЕ, ЩО ПРИНИЖУЄ ГІДНІСТЬ, ПОВОДЖЕННЯ АБО ПОКАРАННЯ

- **Фізичне насильство**

«Томазі проти Франції» (1992), «Афанасьєв проти України» (2005)

- **Психічні страждання**

«Ірландія проти Сполученого Королівства» /1978/ («п'ять методів»)

«Курт проти Туреччини» /1998/ (зникнення)

«Гонгадзе проти України» /2005/ (ставлення органів слідства)

«Ашот Гарутянян проти Вірменії» (2010) (поміщення у «клітку» в суді)

«Іванчук проти Польщі» /2001/, «Маленко проти України» /2009/

(умисне роздягання)

Наявність мети принизити особу не є обов'язковою –

«Прайс проти Сполученого Королівства» /2001/

КРИТЕРІЇ ДЛЯ ДОВЕДЕННЯ ФАКТУ

- сильні страждання (нанесення шкоди здоров'ю/сліди тортур);
- перебування у руках державних органів або їх співробітників (наприклад, за допомогою свідків або за допомогою інших доказів).

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

ПРИ ЗАСТОСУВАННІ НАРУЧНИКІВ ПІД ЧАС ЗАТРИМАННЯ АБО ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ МАЄ ЗНАЧЕННЯ НАСТУПНЕ:

- 1) чи є підстави вважати, що особа чинитиме опір арешту;
- 2) чи є підстави вважати, що особа втече;
- 3) чи є підстави вважати, що особа завдасть ушкоджень собі чи шкоди іншим;
- 4) чи є підстави вважати, що особа знищить докази;
- 5) особистість особи: факти притягнення її раніше до відповідальності або факти, що свідчать про схильність до суїцидальної поведінки

Публічний характер може мати значення. Публічність поводження або лише те, що потерпілий був принижений у власних очах, можуть братися до уваги як підстава щодо порушення ст.3 Європейської Конвенції в контексті поводження, що принижує гідність.

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Примусове гоління голови затриманих є загалом дією, яка може спричинити приниження їх гідності та викликати в них почуття безпорадності, яке здатне образити та збентежити їх. Чи було досягнуто мінімального рівня жорстокості і, як наслідок, чи перетворилось оскаржене поводження на таке, що принижує гідність, на порушення статті 3 Конвенції, залежатиме від особливих фактів справи, у тому числі особистих обставин потерпілого, середовища, у якому здійснювалась така дія, та її мети (Янков проти Болгарії).

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Примусове годування затриманої особи з терапевтичною необхідністю, підтвердженою медичним висновком, чи з метою врятування їй життя не може вважатися нелюдським чи таким, що принижує гідність поводженням.

Разом з тим !!! Застосування з використанням у випадку опору засобів стримування – наручників, роторозширювача, спеціальної гумової трубки, введеної у стравохід, – самі собою можуть перетворитися на тортури у значенні статті 3 Конвенції, якщо немає медичної необхідності.

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

За загальним правилом **тримання з зав'язаними очима є неприпустимим**, оскільки створює значне психологічне та фізичне напруження, проте слід враховувати:

- 1) Зав'язування очей може бути тимчасовим засобом запобігти втечі або зашкодити собі чи іншим особам. Цей засіб може бути використаний лише у **крайньому випадку**, зважаючи на особу затриманого та його поведінку під час затримання (Оджалан проти Туреччини)
- 2) Зав'язування очей може здійснюватися з метою виключити впізнання їх затриманою особою (Оджалан проти Туреччини)

Застосування такого засобу повинно бути відразу припинено після доставлено особи до стаціонарного місця її перебування.

ВАЖЛИВІ ПРИНЦИПИ

- Презумпція винуватості держави
- Обов'язок держави гарантувати збереження фізичного та психічного здоров'я осіб, які перебувають під вартою;
- Надання медичної допомоги має бути адекватним для кожного затриманого;
- Певні види поведження мають бути виправдані медичною необхідністю;
- Застосування представниками держави до затриманого фізичної сили, в якій не було прямої необхідності, є порушенням статті 3.